

Tarvitaanko demokratiassa politiikkaa?

MARJA KERÄNEN

Osallistavia hankkeita on esitetty vastaukseksi kansalaisten vähentyneeseen poliittiseen osallistumiseen ja demokratian legitimaatiovajeeseen. Niistä on puhuttu hyvinkin jo 1990-luvulta alkaen, ja ne kaiutavat myös jo 1960-luvulla käytyjä keskusteluja kansalaisosallistumisesta. Näitä hankkeita ovat olleet esimerkiksi kansalais- ja käyttäjäraadit, osallistava budjetointi, kokemusasiantuntijuutta soveltaneet hankkeet ja käytännöt, konsensuskonferenssit tai deliberatiiviset kokeilut ja käytännöt. Laajalti on myös korostettu ”uutta” paikallistoimintaa. Uusien käytäntöjen kautta noin 1990-luvulta eteenpäin onkin kutsuttu osallistavan hallinnan kaudeksi (Fisher 2012; Heinelt 2018).

Kokeiluja ja käytäntöjä on laajasti edistetty myös Suomen kunnissa ja valtiovallankin taholta. Käytäntöjen vakiintumista osaksi kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia on odoteltu jo pitkäänkin, mutta silti ne joskus edelleen kuvataan ”uusina” tai ”kokeiluina”. Käytäntöjen eri muodoista ja variaatioista on kuitenkin olemassa hyvin laajakin tutkimuskirjallisuus. Vaikka puhetta hankkeista usein edelleen luonnehtii niiden edistämisen ja markkinoinnin tarkoitus, myös osallistavien hankkeiden kriitikeistä ja ongelmallisista puolista on olemassa paljonkin tutkimuskirjallisuutta. Niinpä lähdän tässä puheenvuorossa tarkastelemaan, a) mihin tarpeeseen hankkeita on viritetty ja olisivatko ne osuva vastaus demokratian legitimaatio-ongelmiin, b) mitä ongelmia osallistaviin käytäntöihin on liitetty ja c) miten niitä tutkimuskirjallisuudessa on ehdotettu ratkaistavaksi. Tarkoituksena on siis pohtia, miten hankkeet saisi toimimaan entistä paremmin.

Mihin tarpeeseen osallistavat käytännöt vastaavat?

Aluksi muistutan mieliin, mihin tarpeeseen osallistavia käytäntöjä on kaivattu ja viritelty. Kiinnitän huomiota siihen, miten demokratian kontekstuaali-

set ehdot ovat viime aikoina muuttuneet. Lähdän siitä ettei demokratiaa enää – metodologisen nationalismin kritiikin jälkeen – voida tarkastella historiattomaksi säiliöksi mielletyn kansallisvaltion kehityksessä, vaan juuri nuo kansallisvaltioiden kontekstit ovat muuttuneet.

Postdemokratia on termi, jolla on viime vuosikymmeninä luonnehdittu länsimaisten, perinteisesti demokraattisina pidettyjen valtioiden tilaa ja koettua legitimaatiovajetta. Colin Crouchin vuonna 2004 julkaisemaa *Post-democracy*-kirjaa on seurannut vilkas keskustelu. Postdemokratia-termillä Crouch kuvasi sitä, miten suuri osa kansalaisista on passivoitunut poliittisesti, miten demokratia on trivialisoitunut eikä tasa-arvo enää ole keskeinen arvo politiikassa. Tai miten julkista toimintaa on entistä enemmän ryhdytty mieltämään markkinatoiminnan tapaisena, ja miten myös kansalaisuuden mieltämisen tapa on muuttunut kaupalliseksi tai individualisoitunut, ja poliittisena kansalaisena toimimisen kapasiteetti on murentunut. Toinen termi, jolla tilaa on kuvattu, on depolitisaatio (Fawcett ym. 2017; Lee ym. 2015). Sillä tarkoitetaan sitä, että aiemmin poliittisiksi ymmärrettyjä asioita pidetään nyt asiantuntijavaltaisena ”asioiden hoitona”, tai sitä, että poliittisten toimijoiden päätöksenteon tila on pienentynyt. Luonnehdintaa voi jatkaa esimerkiksi näin:

- 1) Valtiollinen päätöksenteko on onttoutunut ja siihen kohdistuu vaateita ylikansalliselta tasolta. Päätöksentekokapasiteettia siirtyy ”ylös” ja toisaalta ”alas” paikalliselle tai alueelliselle tasolle. Kansallisvaltiot toimivat entistä keskinäisriippuvaisemmassa ympäristössä. Niiden toimintaa ohjeistavat poikkikansalliset tai ylikansalliset organisaatiot. Samalla ne muuttuvat sisäisesti sirpaleisemmiksi ja hajanaisemmiksi. (Esim. Forsberg ja Raunio 2014; Jacobsson 2006.)
- 2) Päätöksentekovaltaa on siirtynyt myös ”sivulle” markkinatoimijoille, ja myös hallinnon sisälle on tuotu markkinamaisia toimintatapoja. Hal-

linnon suhteita muihin toimijoihin on alettu käsitteellistää verkostomaisina: hallinnosta siirrytään hallintaan, mutta hallintaverkostoissa tilivelvollisuussuhteet entisestään hämärtyvät. Päätöksenteko epäpoliittisuuksiin ja hallinnollistuu. (Esim. Papadopoulos 2013.)

- 3) Samalla hyvinvointivaltion palveluntarjonta on niukentunut. Kansalaisjärjestöjen rooliksi ei enää mielletä jäsenistön intressien ajamista vaan ensisijaiseksi tehtäväksi tulee palveluntarjonta (Keränen 2017).
- 4) Myös kansalaisten asema on muuttunut, kun palvelujen ja sisällöllisten oikeuksien vähenemisen lisäksi oikeudelliset, formaalit oikeudet tulevat tärkeiksi. Kaksoisside kansalaisten ja kansallisvaltion välillä höllenee ja dialogi poliittisen eliitin ja instituutioiden ja kansalaisten välillä vähenee. Myös siksi päätöksenteon tilivelvollisuussuhteet hämärtyvät (Sassen 2006). Kansalaisten sitoutuminen kansallisvaltioon vähenee, mutta samalla käy niin, että toiset voittavat, toiset taas häviävät. Kansalaisuus polarisoituu. (Esim. Lee ym. 2015; myös Wass 2017; Demokratiapolitiittinen toimintaohjelma 2017.)

Miksi tämä taustoititus? On usein niin että ongelman kuvaus jo ohjaa ratkaisujen muotoiluja. Jotta ongelmaan voisi löytää ratkaisuja, on siis hyvä miettiä onko ongelma alun perin osuvasti kuvattu. Silloin ratkaisutkin voivat löytyä oikeasta suunnasta. Edellä kuvattua taustaa vasten ei voikaan pitää erityisen yllättävänä, että kansalaiset eivät ole olleet entisen tavoin kiinnostuneita poliittisesta osallistumisesta. Eikä kuvausta tuosta osallistumattomuudesta siis voida historiattomasti kohdentaa vain kansalaisiin, joiden toimintatavat tuota taustoitusta vasten tulevat varsin ymmärrettäviksi.

Mitä ongelmia osallistaviin hankkeisiin on liitetty?

Arvatenkin kansalaisosallistumisen vähentyminen on antanut aihetta uusien osallistamishankkeiden viritämiselle. Ovatko nuo hankkeet sitten olleet onnistunut vastaus edellä kuvattuihin ongelmiin? Mitä voimme oppia hankkeisiin kohdistetuista kritiikeistä? Seuraavaksi tarkastelen kirjallisuuden valossa, miten osallistavia käytäntöjä on kritisoitu ja millaisia ratkaisuehdotuksia kritiikkeihin on esitetty. Lähteenäni on joukko viimeaikaista alan kirjalli-

suutta (Crouch 2004; Edelenbos ym. 2016; Griggs ym. 2016; Lee ym. 2015; Palumbo 2015).

Osallistaviin hankkeisiin kohdistettua kritiikkiä voi ryhmitellä esimerkiksi seuraavasti:

Manipulatiivisuus: Osallistavien hankkeiden agendan määrittely on eliittivetoista ja viranomaislähtöistä. Hankkeita luonnehtii se, että ne ovat ammattimainen fasilitaattorin ohjaamia ja mode-roimia. Silloin käsiteltävien asioiden asialista on jo ennakolta päätetty. Colin Crouch ilmaisee asian näin: *“The idea is preposterous: the focus group is entirely in the control of its organizers”* (Crouch 2004, 22).

Eristyneisyys: Hankkeet rajoittuvat paikallisiin asioihin eikä niiden vaikuttavuudesta ole näyttöä. Ne voivat tuottaa osallistumisen kokemuksen, mutta niillä ei ole yhteyttä puolueisiin tai edustukselliseen demokratiaan. Jako ”pieneen” ja ”suureen” politiikkaan on nähtävissä suomalaisissakin politiikkadokumenteissa (Demokratiapolitiikan suuntaviivat 2010).

Fragmentaatio: Kunkin hankkeen ajatellaan konstruoivan oman yleisönsä (*publics*), mutta hankkeilla ei ajatella olevan yhteyttä toisiinsa. Vaikka hankkeita on viritetty jo usean vuosikymmenen ajan, ne nähdään usein edelleen kokeiluina.

Epätasa-arvo: Hankkeiden työskentelytavoissa korostuu konsensuspainotus, mikä voi olla erilaisia ääniä ulkoistavaa ja epäpoliittisempaa. Hankkeissa saavat äänensä kuuluviin hyväosaiset. Jos foorumeiden ajatellaan lisääntyvän ja moninaistuvan, tämä foorumeiden määrän moninaistuminen vielä moninkertaistaa hyväosaisten äänen (Warren (2014).

Myös Suomessa on viime aikoina diagnosoitu juuri epätasa-arvon ja polarisoitumisen piirteitä kansalaisvaikuttamisessa (Wass 2017, 58–80; Wass ja Ohisalo 2017, 605–607). Eeva Luhtakallio ja Maria Mustaranta (2017) kirjoittavat, ettei helsinkiläisen lähiön ongelmana suinkaan ole erilaisten hankkeiden puute – päivittäin hankkeita on viritetty ja hyvää tarkoittavia käytäntöjä yritetty lanseerata jo monin tavoin. Silti kaikkien tasa-arvoisen kansalaisuuden saavuttaminen on kovin kaukana ja edellyttäisi huomattavasti syvällisempää *ongelmien näkemistä, tunnistamista ja arvon antamista*, kaikkien kansalaisten reaalista mahdollisuutta osallistua vallankäyttöön.

Joidenkin kritiikkien mukaan lisääntyvä epätasa-arvo onkin hankkeiden rakenteellinen ominaisuus (Lee, McQuarrie ja Walker 2015; Newman ja Clark

2009). Janet Newman ja John Clark (2009) näkevät hankkeiden lisääntymisessä paluun esidemokraattisiin päätöksentekomenettelyihin ja valtasuhteisiin: pre-demokratiassa köyhät eivät osallistuneet – eivätkä he osallistu myöskään postdemokratiassa. Nina Eliasoph (2015) näkee osassa hankkeita erikoisen piirteen: vaikka hankkeiden lähtökohtana olisi juuri vähäosaisten valtaistaminen, heti kun nämä vallattomat astuvat projektiin, heidän odotetaan toimivan ikään kuin epätasa-arvoa ei olisi, ja sulkeistavan tarpeensa ja intressinsä.

Miten osallistavien hankkeiden ongelmia on ehdotettu ratkaistavaksi?

Mitä sitten tehdä osallistaville hankkeille? Millaisia ratkaisuja osallistavien hankkeiden ongelmiin kirjallisuudesta löytyy? Kokoan löytämäni ratkaisut kolmeen ryhmään. Näitä ovat 1) *osallistavan käänteiden ideologisointi*, 2) *palvelujen kuluttajan roolin nostaminen*, ja 3) *hankkeiden näkeminen kontekstissa sidottuina, avoimina prosesseina*.

1) Osallistavan käänteiden ideologisointi

Kun osallistavat hankkeet usein kuvataan epäpoliittisina, osa tutkijoista lähtee kritiikissään todellakin politisoimaan osallistavan hallinnan yleistymistä ja näkee sen arkipäivän neoliberalismin ilmentymänä. Esimerkiksi Hendrik Wagenaar (2016, 93–119) ja Henrik B. Bang (2016, 66–92) näkevät osallistavan käänteiden ideologiseksi muutokseksi, jonka hegemonisoituminen on tapahtunut vähitellen ja ”muuttunut käytännöiksi, joita on vaikea vastustaa”. Se muuttuu osaksi ihmisten itseymmärrystä: neoliberali subjekti on yritteliäs, vastuussa omasta menestyksestään, kalkuloi riskinsä ja mahdollisuutensa, ajattelee itseään inhimillisen (sosiaalisen) pääoman termein, parantaa itseään ammatillisesti, fyysisesti ja esteettisesti kilpaillakseen paremmin työmarkkinoilla.” Julian Edelenboss ja Ingmar van Meerkerk (2016) toteavat että

”interaktiivinen hallinta on luonteeltaan instrumentaalista. Sen tavoitteeksi nähdään – tarkoituksella tai tarkoituksetta – edistää liberaalia hallintaa ja sulauttaa kansalaiset sen piiriin. Se on uusi teknologia vallanpitäjien käytössä. Siinä kohtaavat atomisoidut liberaalit yksilöt ja uusi julkishallinto.”

Voi arvella, etteivät tutkijat tässä ideologiakritiikissään ole väärässä. Siitä huolimatta kritiikille voi asettaa kysymyksen: ”Entä sitten?” Tämä kritiikki ei näytä tarjoavan ehdotuksia konkreettisiksi toimiksi asioiden muuttamiseksi. Hendrik Wagenaar (2016) kyllä esittää, että kansalaisyhteiskunnan piiristä olisi löydettävissä autenttisia innovaatioita, joiden tuominen julkisen piiriin auttaisi muuttamaan vallitsevia käytäntöjä. Voi kuitenkin kysyä, onko ajatus ”aidosta, järjestelmän ulkopuolisesta kansalaisyhteiskunnasta” turhan romanttinen. Myös kansalaisyhteiskunta on aikojen kuluessa muuttanut luonnettaan (ks. Keränen 2017).

2) Palvelujen kuluttajan roolin nostaminen

Osa kritiikeistä huomauttaa (esim. Bevir ja Trentmann 2007; Clarke 2007, 97–118; Cornwall ja Coelho 2006), että hankkeiden tapa ymmärtää kansalaisuus on kovin kapea, koska kansalainen niissä käsitetään vain kuluttajaksi, joka tekee valintoja palveluiden markkinoilla. Näinhän ajatellaan esimerkiksi sote-uudistuksen valinnanvapausretoriikassa. Toki tämä on varsin rajallinen käsitys kansalaisuudesta, mutta esimerkiksi Antonino Palumbon (2015, 286) arvion mukaan tämän voisi nähdä hyvänäkin vaihtoehtona. ”Vaikka hankkeet ovat viranomaislähtöisiä, voisivat ihmiset siitä huolimatta ilmaista valintojensa kautta preferenssejään.” Onkin toki hyvä, jos hallinnon palvelut paranevat, kun niiden käyttäjiä kuunnellaan. Hallinnon asiakaskyselyt ja käyttäjäraadit saattavat palvella tätä tarkoitusta hyvinkin. Mutta puhummeko silloin demokratiasta tai poliittisesta osallistumisesta?

Tuota kysymystä ratkaistaan esimerkiksi maakuntahallintoa vakiinnutettaessa. Jos kansalaispalautte ei muodostu merkittäväksi ja vaikuttavaksi, onko perusteltua vaivata kansalaisia? Kansalaisten näkeminen kuluttajina myös säilyttää kommunikaatiovirran hallinnon ja yksittäisten kansalaisten välisenä eikä avaa kansalaispalautetta julkisuudelle. Se korostaa linkkiä hallinnon ja sen asiakkaiden välillä, mutta kosketus poliittiseen ohjaukseen jää uupumaan. Siten se voi olla myös omiaan vahvistamaan hallinnon valtaa ja virkamiesten asemaa – ja siksi paremminkin teknokratisoimaan kuin politisoimaan päätöksentekoa. Demokratian näkökulmasta ajatellen osallistavien käytäntöjen tarkoituksena ei voi olla vain se, että kansalaisille tarjotaan hallintoa avustava rooli. Eikä voida ajatella niinkään, että lisääntyvä osallistuminen väistämättä tarkoittaa lisääntyvää demokrati-

aa. Osallistumiselle ei demokratian näkökulmasta voida asettaa vain terapeutista tai mielihyvää tuottavaa, ”osallistumisen kokemuksia” tarjoavaa merkitystä.

3) Hankkeiden näkeminen kontekstuaalisina

Kolmas tutkimuskirjallisuuden tarjoama vaihtoehto löytyy tieteesosiologien piiristä. Jason Chilversin ja Matthew Kearneyn (2016) mukaan osallistavien hankkeiden suhteen on siirrytty ”*from breathless celebration to critique*” – hengästyneestä ihannoinnista kritiikkiin. He ehdottavat että ”käynnissä olevat hankkeet on nähtävä toisin, ne on sovittava konteksteihinsa ja silloin ne toimivat paremmin”. Osallistavat hankkeet kuvataan usein valmiiksi paketoituina konsepteina. Kontekstuaalisen vaihtoehdon mukaan ei kuitenkaan pidä suosia ”matkustavia parhaita käytäntöjä” vaan tarkastella sitä, miten osallistumisen tavat liittyvät ympäristöihinsä, esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan organisaatioihin. Tämä edellyttää uutta julkisuutta hankkeiden ympärille ja välille. Niinpä esimerkiksi maailmanlaajuisesti levinnyt osallistavan budjetoinnin konsepti menestyi monenkin tutkijan arvion mukaan alkuperäisessä kontekstissaan Brasilian Porto Alegreassa sen vuoksi, että se oli sidoksissa paikallisyhteisönsä ja siellä vaikuttaviin kansalaisorganisaatioihin, jotka tukivat, kritisoivat ja käyttivät sitä omien asioidensa ajamiseen (esim. Baiocchi ja Ganuza 2015; myös Voss 2016). Kun se sittemmin lähti matkustamaan ”parhaina käytäntöinä”, tästä kontekstista irrotettuna pakettina, sen uusissa konteksteissa saamat sovellukset eivät välttämättä ole istuneet noihin olosuhteisiin.

Chilversin ja Kearneyn (2016) mukaan onkin tärkeää ekologisoida osallistuminen, tunnistaa missä ympäristössä toimitaan ja mitä muita toimijoita siellä on, huomioida toimijoiden väliset suhteet, ottaa huomioon erilaisuus, epätasa-arvo ja vallan asymmetriat, erityisesti marginalisoidut ryhmät. Tämä edellyttää julkisuutta, jossa kokemuksia voi vaihtaa ja niistä keskustella. Tarvitaan tiloja yhteiselle arvioinnille ja kokeiluille (*platforms of collective reflection and experimentation*). Tärkeää on myös ymmärtää, että kaikki näkökulmat ovat osittaisia, ja taata, että hankkeiden tai päätöksentekoprosessit ovat avoimia. Koska kaikki osallistumisen tavat ovat rajallisia, ymmärrys niiden rajallisuudesta on tärkeää. On tärkeää olla avoin kehystämisehtojen luonteesta ja yleisöjen konstruoinnin tavoista. On tärkeää tuoda yhteen useita

kollektiiveja ja aktiivisesti panna merkille ja julkistaa, miten toiminta on kehystetty, mitä on suljettu ulos. Millaisia samastumisen kohteita osallistujilla on oletettu olevan, ja millaisia vaihtoehtoja näistä on rajattu pois? Edelleen heidän mielestään on tärkeää katsoa, miten toiminta liittyy laajempiin yhteiskunnallisiin voimiin, myös edellä mainittuun neoliberaaliin globalisaatioon.

Nuo tieteesosiologit eivät ole ainoita tutkijoita, joille osallistamishankkeiden kontekstualisointi ja niiden näkeminen poliittisina on tärkeää. Marian Barnes, Janet Newman ja Helen Sullivan (2007) ovat empiiristen tutkimustensa perusteella päätelleet, että hankkeet toimivat silloin, kun agonismi ja ryhmäidentiteettien muodostaminen on mahdollista. Helen Sullivan (2014, 176–198) korostaa mahdollisuutta tunnistaa valtasuhteita ja hegemonioita, muodostaa osapuolia ja erilaisia ryhmäidentiteettejä niin, että osapuolet tunnustavat ja tunnustavat toisensa. Samoin on tärkeää tehdä sääntöjen poliittisuus näkyväksi. Näille kirjoittajille politiikan tunnistaminen ja tunnustaminen osaksi toimintaa on tärkeä lähtökohta, ei osallistavien hankkeiden esittäminen politiikasta vapaaksi ja konfliktittomaksi toiminnaksi. Päinvastoin, Edward T. Walker, Michael McQuarrie ja Carolina Lee (2015, 3–26) näkevät, että konsensukseen päätyminen juuri edellyttää konfliktien tunnistamista, koska se vaatii tunnistamaan ryhmiä ja intressejä. Kun nuo intressit on tunnistettu, keskustelu voi vasta alkaa. Ja vasta päätöksentekoa rajaavien tekijöiden tunnistaminen avaa mahdollisuuden kyseenalaistaa noita rajoja ja ”harjoittaa vapautta”, laajentaa valmiiksi annettuja hallinnan repertoareja harjoittamalla vapauden käytäntöjä (*expanding the taken for granted repertoires of governance through deployment of practices of freedom*); Griggs, Norval ja Wagenaar 2014).

Tuota kolmatta vaihtoehtoa, hankkeiden perusteellista kontekstointia, voi arvioida sekä tutkijoiden että demokratiaa edistämään pyrkivien toimijoiden näkökulmasta. Tutkijoille tuo ehdotus merkitsisi sitä, että osallistamisen onnistumista ei arvioitaisi itseisarvona vaan sen suhteen, edistävätkö osallistamishankkeet demokratiaa – ja tasa-arvoakin. Se merkitsee sitä, että hankkeiden tutkimuksessa oleellista olisi tehdä näkyviksi toimijoiden suhteita ja niihin sisältyviä valtasuhteita, siis hankkeisiin liittyvää politiikkaa. Tärkeää olisi kritiikki siitä, miten hankkeet on kehystetty ja kenen intressejä ne palvelevat. Kenellä oikeasti on mahdollisuus saada sanansa niissä kuuluville ja kenellä ei? Mitä kansalaisryhmiä hank-

keet puhuttelevat ja kenelle ne antavat äänen? Mitä oletuksia osallistujista on valmiiksi ladattu hankkeiden lähtöoletuksiin? Olisi pohdittava, olemmeko vain suosittelemassa uusia jippoja mutta jättämässä näkemättä sitä, että uudet osallistavat hankkeet myös osaltaan uusintavat valtasuhteita ja ehkä edistävät epäpoliittisia versioita maailmasta. Poliitiikkaa ja valtaa koskevien kysymysten ei soisi olevan vieraita politiikan tutkimukselle.

Demokratiaa edistämään pyrkiville toimijoille kolmannen kritiikin anti on, että osallistavat hankkeet olisi avattava politiikalle ja murrettava niihin liitetty sulkeutuneisuus ja fragmentaatio. Tämä edellyttäisi uudenlaisen julkisuuden ulottamista hankkeiden piiriin sekä parempia yhteyksiä olemassa oleviin poliittisiin toimijoihin. Nykyisin hankkeet asettuvat hallinnon ja kansalaisten välisten suhteiden akselille, eikä puolueilla tai edustuksellisen demokratian elimillä ole niihin kosketusta tai yhteyksiä.

Hiljattainen Liisa Hyssälän ja Jouni Backmanin kokoama ja kirjoittama Sitran työpöytäkirja julkaistu *Kansanvallan peruskorjaus* (2018) ei juurikaan esitä keinoja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien parantamiseksi. Sen sijaan se esittää esimerkiksi puolueiden toiminnan aktivointia, niin että ne tulisivat kansalaisille avoimiksi ja läheisemmiksi kuin nykyisin. Tuota voisi pitää avauksena ja vastaantulona edellä esitetyn kolmannen vaihtoehdon suuntaan, linkkinä ja mahdollisuutena politisoida uudelleen ihmisten tarpeita ja intressejä ja kanavoida niitä vaikuttavalla tavalla päätöksentekoon.

Paikallisen toiminnan ja osallistavien hankkeiden politisoiminen ja avaaminen julkisuudelle vaatisi kuitenkin myös uudenlaista julkisuutta, mahdollisuutta avoimeen keskusteluun eristyneiden hankkeiden välillä. Nyt institutionaalisen politiikan huipulle kohdentuva *julkisuus on juuri siellä missä hallinnon ja osallistavien käytäntöjen akseli ei ole*. Kun pelkkä poliittinen kuluttajuuskaan – kansalaisten näkeminen vain markkinatoimijoina – ei vielä ole demokratiaa, uuden julkisuuden tuominen myös valinnanvapauden piiriin esimerkiksi keskustelumahdollisuuksina palveluiden laadusta voisi tarjota kansalaiselle muitakin vaikuttamisen tapoja kuin exit-valintoja. Kansalaisvaikuttamisen – tai vaikuttavan kansalaisuuden – toivoisi olevan muutakin kuin jaloilla äänestämistä.

On kuitenkin niin, että kaikki epätasa-arvon ongelmat eivät ratkea paikallisesti tai pienryhmissä. Hyssälän ja Backmanin raporttia *Aamulehdessä* kommentoinut Marja Heinonen (4.3.2018, B8, ”Mistä

väylä demokratian vahvistamiseen?”) pohtii miten syrjäytyneille nuorille voitaisiin tarjota visio paremmasta:

”Koulutus on vahva väline demokratian vihollisten kamppailukseksi. Se tuottaa sekä tietoa, kykyä keskustella että motivaatiota osallistua demokraattisen yhteiskunnan rakentamiseen.”

Voisi vielä pohtia, olisiko panostus osallistamishankkeisiin viisaammin käytetty perumalla hallituksen koulutusleikkaukset ja osoittamalla kansalaisille, miten paikalliset asiat kytkeytyvät kansallisiin tai globaaleihin asioihin ja miten kansalaisille voitaisiin tarjota reaaliset poliittiset vaikutusmahdollisuudet myös niihin. Jos alussa esitetyn ongelmakuvauksen mukaan valta on kadonnut kansallisvaltioilta, jotain muutakin pitäisi kansalaisille olla tarjolla kuin paikallista puuhaastelua. Miten tarttua niihin demokratian ongelmiin, joita alussa kuvattiin?

LÄHTEET

- Baiocchi, Gianpaolo ja Ganuza, Ernesto. 2015. *Becoming a best practice: Neoliberalism and the curious case of participatory budgeting*. Teoksessa Caroline Lee, Michael McGuarrie ja Edward T. Walker (toim.), *Democratizing equalities: Dilemmas of the new public participation*. New York: New York University Press, 187–203.
- Bang, Henrik B. 2016. *Interactive governance: A challenge to institutionalism*. Teoksessa Julian Edelenbos ja Ingmar van Meerkerk (toim.), *Critical reflections on interactive governance: Self-organization and participation in public governance*. Cheltenham: Edward Elgar, 66–92.
- Barnes, Marian, Newman, Janet ja Sullivan, Helen. 2007. *Power, participation and political renewal: Case studies in public participation*. Bristol: Policy Press.
- Bevir, Mark ja Trentmann, Frank. (toim.) 2007. *Governance, consumers and citizens: Agency and resistance in contemporary politics*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Chilvers, Jason ja Kearney, Matthew. (toim.) 2016. *Remaking participation: Science, environment and emergent publics*. London: Routledge.
- Clarke, John 2007. *It’s not like shopping’: Citizens, consumers and the reform of public services*. Teoksessa Mark Bevir ja Frank Trentmann (toim.), *Governance, consumers and citizens: Agency and resistance in contemporary politics*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 97–118.
- Cornwall, Andrea ja Coelho, Vera Schattan. (toim.) 2006. *Spaces for change: The politics of citizen participation in new democratic arenas*. London: Zed Books.
- Crouch, Colin. 2004. *Post-democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Demokratiapolitiikan suuntaaviivat. Oikeusministeriö. Mietintöjä ja lausuntoja 14/2010.
- Demokratiapoliittinen toimintaohjelma. Oikeusministeriö. Mietintöjä ja lausuntoja 7/2017.

- Edelenbos, Julian ja van Meerkerk, Ingmar. (toim.) 2016. *Critical reflections on interactive governance: Self-organization and participation in public governance*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Eliasoph, Nina. 2015. Spirals of perpetual potential: How empowerment projects' noble missions tangle in everyday interaction. Teoksessa Caroline Lee, Michael McGuarrie ja Edward T. Walker. (toim.), *Democratizing equalities: Dilemmas of the new public participation*. New York: New York University Press, 165–186.
- Fawcett, Paul, Flinders, Matthew, Hay, Colin ja Matthew Wood, Matthew. (toim.) 2017. *Anti-politics, depoliticization, and governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Fisher, Frank. 2012. Participatory governance: From theory to practice. Teoksessa David Levi-Faur. (toim.), *The Oxford dictionary of governance*. Saatavana online: <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199560530.001.0001/oxfordhb-9780199560530>.
- Forsberg, Tuomas ja Raunio, Tapio. 2014. *Politiikan muutos*. Tampere: Vastapaino.
- Griggs, Steven, Norval, Aletta J. ja Wagenaar, Hendrik. (toim.), 2014. *Practices of freedom: Decentered governance, conflict and democratic participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heinelt, Hubert. (toim.) 2018. *Handbook on participatory governance*. Saatavana osoitteessa: <https://www.e-elgar.com/shop/handbook-on-participatory-governance>. Cheltenham: Edward Elgar.
- Heinonen, Marja. 2018. ”Mistä väylä demokratian vahvistamiseen?” *Aamulehti* 4.3.2018, B8.
- Hyssälä, Liisa ja Backman, Jouni. 2018. ”Kansanvallan peruskorjaus”, Sitran työpäpaperi 23.2.2018, <https://www.sitra.fi/julkaisut/kansanvallan-peruskorjaus/> Viitattu 21.3.2018.
- Jacobsson, Bengt. 2006. Regulating regulators: Global trends of state transformation. Teoksessa Marie Laure Djelic ja Kerstin Sahlin Andersson. (toim.), *Transnational governance*. Cambridge: Cambridge University Press, 205–224.
- Keränen, Marja. 2017. Hallinnallistuuko kansalaistoiminta? Valtion ja kansalaisyhteiskunnan suhteet hallinnan paradigmojen muutoksessa. Teoksessa Elina Kestilä-Kekkonen ja Paul-Erik Korvela (toim.), *Poliittinen osallistuminen*. Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä. Jyväskylä: SoPhi, 134–159.
- Lee, Caroline, McGuarrie, Michael ja Walker, Edward T. (toim.) 2015. *Democratizing equalities: Dilemmas of the new public participation*. New York: New York University Press.
- Luhtakallio, Eva ja Mustaranta, Maria. 2017. *Demokratia suomalaisessa lähiössä*. Helsinki: Into.
- Newman, Janet ja Clarke, John. 2009. *Publics, politics and power: Remaking the public in public services*. London: Sage.
- Papadopoulos, Yannis. 2013. *Democracy in crisis: Politics, governance and policy*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Palumbo, Antonino. 2015. *Situating governance: Context, content, critique*. Colchester: ECPR Press.
- Sassen, Saskia. 2006. *Territory, authority, rights: From medieval to global assemblages*. Princeton: Princeton University Press.
- Sullivan, Helen. 2014. Designing 'the political in (and out of) neighbourhood governance. Teoksessa Steven Griggs, Aletta J. Norval ja Hendrik Wagenaar (toim.), *Practices of freedom: Decentered governance, conflict and democratic participation*. Cambridge: Cambridge University Press, 176–198.
- Wagenaar, Hendrik. 2016. Democratic transfer: Everyday neoliberalism, hegemony and the prospects for democratic renewal. Teoksessa Julian Edelenbos ja Ingmar van Meerkerk (toim.), *Critical reflections on interactive governance: Self-organization and participation in public governance*. Cheltenham: Edward Elgar, 93–119.
- Walker, Edward T., McGuarrie, Michael ja Lee, Caroline. 2015. Rising participation and declining democracy. Teoksessa Caroline Lee, Michael McGuarrie ja Edward T. Walker (toim.), *Democratizing equalities: Dilemmas of the new public participation*. New York: New York University Press, 3–26.
- Warren, Mark E. 2014. Governance-driven democratization. Teoksessa Steven Griggs, Aletta J. Norval ja Hendrik Wagenaar (toim.), *Practices of freedom: Decentered governance, conflict and democratic participation*. Cambridge: Cambridge University Press, 38–59.
- Wass, Hanna 2017. Toteutuuko vaalessa yhdenvertaisuus? Teoksessa Mari K. Niemi, Tapio Raunio ja Ilkka Ruostetsaari (toim.), *Poliittinen valta Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 558–580.
- Wass, Hanna ja Maria Ohisalo 2017. Demokratiapolitiikka eriarvoistuvassa yhteiskunnassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82:5, 605–607.
- Voss, Jan Peter. 2016. Reflexively engaging with technologies of participation: Constructive assessment for public participation methods. Teoksessa Jason Chilvers ja Matthew Kearney (toim.), *Remaking participation: Science, environment and emergent publics*. London: Routledge, 238–260.